

SZILÁGYI ISTVÁN\*

**NEMZETI KISEBBSÉG ÉS AUTONÓMIA KÉRDÉS  
A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN\*\***

*NATIONAL MINORITIES AND THE QUESTION OF THE AUTONOMY  
IN THE CARPATHIAN BASIN*

**ABSTRACT**

The 21st century is the age of globalisation, the era of connections between cultures and civilisations representing different values and value systems.

Our century is also the time of minorities, the time of identities moving back towards national-identity-consciousness, the time of minority rights and autonomies and the time of integrational, disintegrational, territorisational, deterritorisational and reterritorisational tendencies in addition to the implementation of the principle of subsidiarity.

All these factors have a significant influence on the multinational state structures in both the developed and semi-peripheral areas of the world. The breakup of the Soviet Union, Yugoslavia and Czechoslovakia, the federal and structural transformations in Great Britain, Spain and Italy and the state failures in the Third World are manifestations of the same phenomenon.

The transformation of the unitarian centralised states and territorial systems carried out by devolutional, decentralised and region-regulatory processes as well as the development of the local councils and self-governing systems representing territorial, personal and national autonomies of different levels indicate general tendencies. In the life of national minorities living in the territories of multinational states the *mother tongue* is the primary representative of national identity: it expresses a strong sense of belonging to the given national community. Along with the legal framework that serves to secure minority language rights and institutional guarantees given to various types of minority representation, this serves as an increasingly powerful factor in the lives of national minorities.

On the basis of the National Censuses in 2011, the study analyses the possible framework, circumstances and the demographic factors in the Carpathian Basin.

**1. Nemzeti identitás, anyanyelv és autonómia a globalizáció korában**

Századunk a globalizációnak, a különböző értékeket, értékrendszereket képviselő kultúrák és civilizációk találkozásának, a nemzeti öntudatra ébredő identitások ismételt megjelenésének, a kisebbségi jogok előtérbe kerülésének, az autonómia törekvések felerősödésének, az integrációs és dezintegrációs a territorizációs, deterritorizációs és reterritorizációs folyamatoknak és tendenciáknak, valamint a szubszidiaritás, mint általános társadalomszervező elv elfogadottá válásának a korszaka.

Átalakult és eltűnt az állami szereplők kizárólagosságán és mindenhatóságán alapuló westfáliai típusú nemzetközi rendszer. Megszűnt a XVIII–XIX. században használt homógen nemzetállamot feltételező Nation State fogalom érvényessége.

\* Prof. Dr. Szilágyi István, az MTA doktora, egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem Földrajzi Int.

\*\* A tanulmány a TÁMOP-4.2.2./b-10/1-2010-0029 Tudományos képzés műhelyeinek támogatása a Pécsi Tudományegyetemen projekt keretében készült.

Mindezek a tényezők jelentős hatást gyakorolnak a többnemzetiségű államberendezkedésekre a világ fejlett, félperifériális és perifériális térségeiben egyaránt. A Szovjetunió, Jugoszlávia és Csehszlovákia szétesése és megszűnése, a Nagy-Britanniában, Spanyolországban és Olaszországban végbemenő szerkezeti átalakulások és föderációs folyamatok, a harmadik világbeli szürke zónák államkudarcai e jelenség megnyilvánulási formáit jelentik.

Általános tendenciát jelez az unitárius, centralizált államok és területi berendezkedések devolúciós, decentralizációs, és regionalizációs folyamatok révén történő átalakítása és a különböző szintű és típusú területi, személyi és nemzeti autonómiákat megjelenítő önkormányzatok, önkormányzati rendszerek kiépülése. A multinacionális államok területén élő nemzeti kisebbségek életében egyre jelentősebb szerepre tesz szert a nemzeti identitást megjelenítő és az adott nemzeti közösséghez való tartozást kifejező *anyanyelv*, az annak biztosítására szolgáló nyelvi jogok, valamint a különböző típusú kisebbségi képviselői intézményes garanciáinak a kérdése.

A különböző típusú és alapú identitások, identitásformák és demokratizációs folyamatok egymás mellett élése, találkozása és összekapcsolódása Európában is megváltoztatta az állam, a nemzet, az állampolgárság, az önkormányzatiság és az önrendelkezés klasszikus értelmezését.<sup>1</sup> Egyre inkább általános értelmet nyert Juan José Linznek a többnemzetiségű Spanyolországgal kapcsolatban 1982-ban adott megállapítása, mely szerint: „Spanyolország ma valamennyi spanyol államát jelenti; nemzetállamot jelent a lakosság nagy része, csak államot és nem nemzetet jelentős kisebbsége számára.”<sup>2</sup> Az ezredforduló tájékán Katalónia közjogi státuszának megváltoztatása, nemzetállami önállósága elismerésének kérdésében a spanyol központi kormányzat és a barcelonai székhelyű Generalitat között kiéleződött ellentétek Juan José Linz megállapítását igazolják. Jóllehet a folyamat még nem zárult le, a katalán nemzetpolitika számos tanulsággal szolgál a Kárpát-medence magyarságának autonómia törekvései számára.

Jelen tanulmányban a *Katalán tanulságok a Kárpát-medence számára*<sup>3</sup> című írásunk megállapításaira és elemzéseire támaszkodva a határontúli magyarság autonómia törekvéseinek lehetséges kereteit, körülményeit és demográfiai tényezőit kívánjuk felvázolni a 2011-es népszámlálás alapján.

## 2. Spanyolország: az autonómia modelltől a föderális berendezkedésig vezető út

Spanyolországban a Franco-rendszert felváltó demokratikus parlamenti monarchia intézményi fejlődésének 1979–1983 közötti első szakaszában megvalósult az állam (Spanyol Királyság), a saját nyelvvel bíró történelmi nemzetek (baszk, gallego, katalán, valenciano) és Roberto Blanco Valdés kifejezésével élve a történelem nélküli régiók<sup>4</sup> (Cantabria, Asztúria, Extremadura, Madrid, Murcia, La Rioja stb.) demokratikusan szabályozott együttléte. Abban az országban, ahol a lakosság 20%-a katalán, 6%-a baszk, 2,5%-a gallego, 2%-a valenciano nemzetiségű.

Tény, hogy a tizenhét önkormányzati közösség együttműködésén alapuló autonómia modell megteremtésével a spanyol új demokrácia nemzetközi szempontból is példaértékű szerepet játszott egy több száz éves probléma megoldásában.<sup>5</sup> Az 1979 és 1983 között kialakított rendszer máig életképesnek bizonyult.

## 1. térkép. Spanyolország Önkormányzati Közösségei



Forrás: [http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Autonomous\\_communities\\_of\\_Spain.svg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Autonomous_communities_of_Spain.svg)

Az 1978 decemberében elfogadott alkotmány 148. paragrafusában huszonkét pontban taxatív felsorolja az autonóm közösségek kompetenciájába tartozó ügyeket, amelyeket az önkormányzatok alapszabályai,<sup>6</sup> valamint a központi kormány és a nemzeti pártok által kötött „autonómia paktumok”<sup>7</sup> tovább részleteznek.

A következő, a 149. § harminckét bekezdése a központi állami szervek kizárólagos kompetenciájába tartozó ügyeket rögzíti. A törvényalkotó azonban lehetőséget nyújt arra, hogy a központi hatalomhoz tartozó hatásköröket, vagy azok egy részét a spanyol parlament valamennyi, vagy egy-egy autonóm közösségre átruházza vagy átengedje, s ezáltal megvalósítsa a racionálisan szabályozott, a teljes jogegyenlőség és a kiteljesedett nemzeti-regionális önkormányzatiság alapjára épülő demokratikus jogállamiság eszméjét. Hispániában 1983 és 2006 között az ország történetében példa nélkül álló decentralizációs és demokratizálódási folyamat zajlott le. Ennek eredményeképpen az önkormányzati közösségek közötti kezdeti jogi különbségek 2010 végére kiegyenlítődték.

A demokratikus államszerkezet történelmi értelemben vett relatív stabilitása azonban nem jelent változatlanyságot. Az intézményi berendezkedés az állandó mozgás állapotában van. Az autonóm közösségek félföderalizmusától a föderalizmus irányába vezető, a nemzeti-kulturális és nyelvi identitásokra alapozott változások különösen a kilencvenes évek második felétől gyorsultak fel és 2006 júliusában, Katalónia új Autonómia Statútumának elfogadását eredményezték. Reális alternatívaként felmerült az önálló nemzet státuszát elnyert, Barcelona székhelyű autonóm tartomány Spanyolországból történő kiválása is.<sup>8</sup>

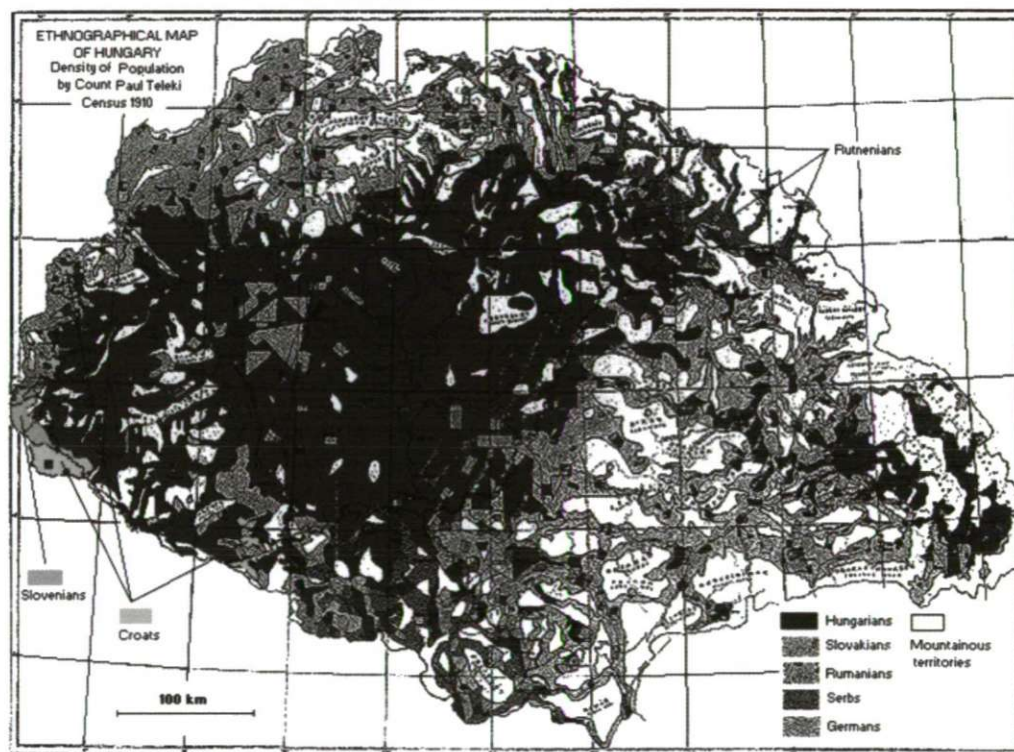
Katalónia új Alapszabálya a függetlenség elnyerésének opciója mellett az önkormányzati közösség *hivatalos nyelveként a spanyollal, mint államnyelvvvel szemben a katalánt nevesíti.*<sup>9</sup> Az új autonómia statútum komoly vitákat váltott ki Spanyolországban. Sokan a hatályos politikai és alkotmányos rend súlyos sérelmének tartják az alapszabályban megfogalmazottakat.<sup>10</sup>

A katalán megoldás ugyanis a baszkföldi, a galíciai és a valenciai igényeket is figyelembe véve felveti és magában hordozza az alkotmányos modell átalakításának és egy generális államreform beindításának a lehetőségét és szükségességét.<sup>11</sup> Katalónia ugyanakkor a függetlenség elnyerésén túl komoly erőfeszítéseket tesz a katalán nyelv megóvása és fejlesztése érdekében egy virtuális, ám földrajzi térben ténylegesen létező, a katalán kultúrkörhöz tartozó területek (*Països Catalans – Katalánföld*) szellemi-nyelvi közösségének a megteremtésére.<sup>12</sup>

### 3. A katalán modell alkalmazhatósága és az autonómia kérdés a Kárpát-medencében

Az Ibériai-félsziget nagyobbik államában végbemenő események és folyamatok a Kelet-Közép-Európa országaiban élő nemzeti kisebbségek autonómia törekvései számára is fontos tanulságokkal szolgálnak. Az *analógiák világára* koncentrálnva leszögezhetjük, hogy a Spanyolországban Katalónia esetében alkalmazott alkotmányos modellnek a kisebbségek nyelvi, kulturális és politikai jogait rögzítő előírásai hozzájárultak a nemzeti identitások megőrzéséhez. A Kárpát-medencében a szomszédos országokban élő magyarság esetében is ez a helyzet. Az Erdélyben, a Felvidéken, Kárpátalján, Pannon-Horvátországban, és a Vajdaságban kialakítandó autonómiaformák feltételezik a személyi elven, az adott településen többségben élők helyi (kisebbségi), valamint a települési autonómiák társulásából keletkező autonóm régió formájában szerveződő kulturális, területi, önkormányzati, politikai, gazdasági és részben külképviseleti hatáskörökben megnyilvánuló autonómiát. Ennek kereteit a *Kárpát-medencében egyrészt a nemzeti kisebbségek államalkotó nemzetként történő elismerése, másrészt az adott állam területi integritásának megőrzése* képezi. A folyamat a katalán tapasztalatok alapján természetesen nem nélkülözheti a *kisebbségi érdekvédelem biztosító intézményrendszer létét, a kisebbség által lakott terület megfelelő gazdasági teljesítőképességét,*<sup>13</sup> a nemzeti kisebbség erős regionális tudatának meglétét, önazonosságának szilárdságát és identitásának vállalását. Megkívánja a működéshez szükséges erőforrások biztosítását és az adott állam többségi nemzete, valamint az uralkodó politikai elit és a társadalmi erők támogatását. Feltételezi a magyarországi és a szomszédos országokban működő magyar pártok, kulturális, tudományos, civil szervezetek és alapítványok közötti konszenzus megteremtését.

2. térkép. Magyarország etnikai összetétele – 1910



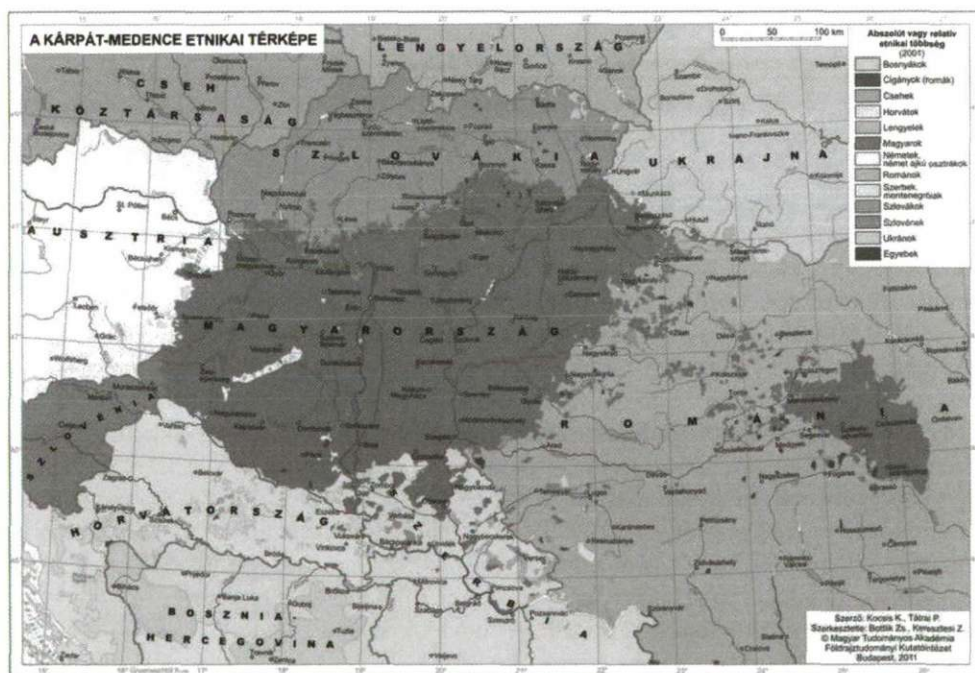
Forrás: Teleki Pál – „Carte rouge”/Vörös Térkép” – 1920

A párhuzamosságok és az analógiák mellett *jelentős különbségek* is kimutathatók a Kárpát-medencei népek és a katalán nemzeti önmegvalósítást szolgáló törekvések között. A magyarság szempontjából a jelenlegi helyzet kialakulásának gyökerei dátumszerűen az 1920. június 4-én aláírt Trianoni Szerződés aláírásához nyúlnak vissza. Az 1920-as rendelkezéseket az 1947-es Párizsi Békétárgyalások is fenntartották. Ennek következtében nemzetközi jogi jelleggel három évtizeden belül kétszer is megerősítést nyert a Kárpát-medencei kisebbségi kérdés igazságos és méltányos rendezésének nagyhatalmi érdekek által diktált, erő útján történő szőnyeg alá söprése.

1920 óta e tanulmány megírásáig kilencvenkét év telt el. Az asszimiláció, a migráció, a kényszerű lakosságcsere, a nemzeti kisebbségeket ért politikai-gazdasági jellegű hátrányok, üldöztetések, méltánytalanságok és megtorlások, valamint a napjainkban érvényesülő globális kortendenciák következtében a Kárpát-medence magyarságának százalékos aránya a Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézetének 2011-ben kiadott monográfiája által közölt adatok szerint<sup>14</sup> az 1920-as 46,7%-ról 2001-re 40,1%-ra csökkent, miközben létszáma az 1920-as 9 710 500 főről 2001-ben 11 822 000-re nőtt.

A számok olvastán örömjongásra azonban semmi ok nincsen, mivel a népességi szempontból csúcsevnek számító 1980-as esztendő óta eltelt időszakban a kárpát-medencei magyarság létszáma 13 403 300 főről 1 581 300 főt veszítve csökkent a 11 822 000-es létszámra és ezen belül éppen az anyaországban élők száma esett tíz millió alá.

### 3. térkép. Magyarország a Kárpát-medencében – 2011



*Forrás:* Magyarország térképeiben. (Szerkesztette: Kocsis Károly és Schweitzer Ferenc). Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, 2011. 12. o.

*Erdélyben* a magukat magyarnak vallók száma 1920-ban 1 305 800 volt. Ez az akkori lakosság 25,5%-át tette ki. 2001-ben 1 416 800 főről szólnak a források, az viszont már a betelepülő és gyorsabb népszaporulatot produkáló román nemzetiségűek miatt csupán az Erdélyben élő népesség 19,6%-át jelenti.

A 2011. október 30–31-én tartott romániai népszámlálás adatai ugyanakkor a magyar anyanyelvű lakosság csökkenéséről tudósítanak. Az országban 1 238 000 magyar él. Ez a román népesség 6,5%-át teszi ki. Ha hinni lehet a népszámlálási adatoknak, akkor tíz év alatt, 2002-höz, a korábbi népszámláláshoz képest 2011-re a magyar nemzeti kisebbség száma abszolút értelemben véve 178 800 fővel lett kevesebb. (Hivatalos források 194 000-es adatot közölnek. A romániai statisztika az MTA monográfiájában közölt adatokkal szemben 2002-ben 1 432 000 magyar ajkú lakossal számolt.) Az elmúlt tíz évben ugyanakkor Románia lakossága 2,6 millió fővel csökkent és alig haladja meg a 19 milliót. Ennek alapvető oka, amint azt a mellékelt táblázat is bizonyítja elsősorban az Európai Unió országaiba irányuló román kivándorlásban jelölhető meg.

1. táblázat. Román kivándorlás

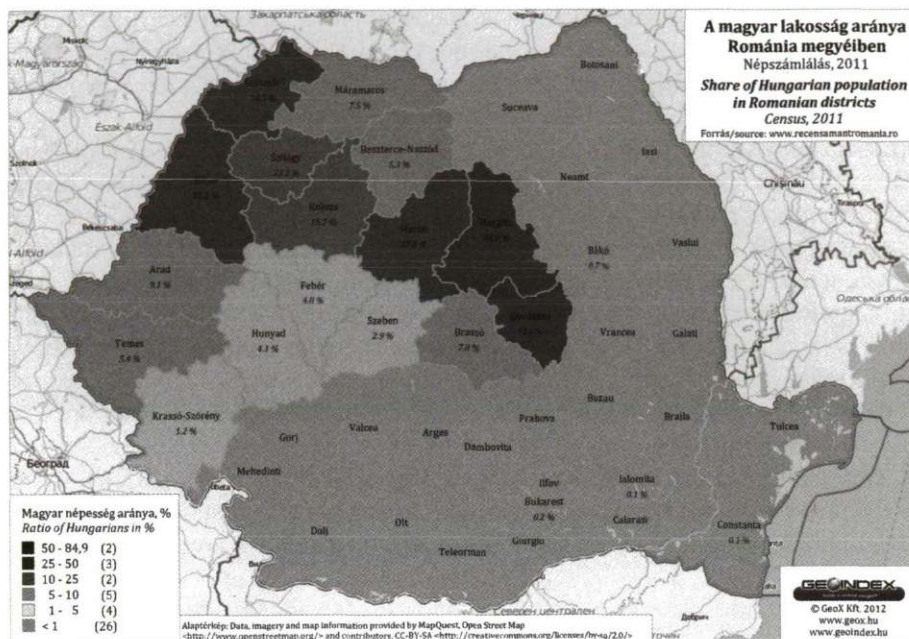
Ország	N	%
Összesen	2 769 053	
<b>Olaszország</b>	<b>813 037</b>	<b>29,4</b>
Spanyolország	810 471	29,3
<b>Magyarország</b>	<b>189 055</b>	<b>6,8</b>
Izrael	182 099	6,6
<b>Egyesült Államok</b>	<b>171 253</b>	<b>6,2</b>
Németország	134 911	4,9
<b>Kanada</b>	<b>96 209</b>	<b>3,5</b>
Ausztria	56 932	2,1
<b>Franciaország</b>	<b>54 305</b>	<b>2,0</b>
Nagy-Britannia	53 081	1,9
<b>Más országok összesen</b>	<b>207 000</b>	<b>7,5</b>

*Forrás:* Horváth István: Milyen trendek rajzolódnak ki a 2011-es népszámlálás etnikai adatsoraiból? 2012. február 3. <http://www.transindex.ro/?cikk=16488>

E folyamatok következtében 2002-höz képest a romániai magyarok országon belüli százalékos aránya lényegesen nem változott. Románia legnagyobb nemzetiségeként a lakosság 6,5%-át alkotja a tíz évvel korábbi 6,6%-kal szemben. A magyar kisebbség után a második legnépesebb közösséget a romák képviselik, akik a lakosság 3,2%-át teszik ki. Számuk 619 000, ami növekedést jelent a tíz évvel korábbi 535 140 főhöz képest.

A magyarság két megyében alkot többséget. Hargita megyében a lakosság 84,4%-át, Kovászna megyében pedig 73,6%-át teszik ki. Jelentős a magyarság százalékos aránya Maros (37,8%), Szatmár (34,5%), Bihar (25,2%), és Szilágy (23,2%) megyékben. Kolozs megyében azonban csupán 15,7%-ot ér el a magyar ajkú lakosság aránya. Abszolút értelemben Hargita megyében él a legtöbb magyar (258 615 fő). A második legnagyobb magyar lakossággal rendelkező megye Maros (200 989), a harmadik Kovászna (151 787). Ezek után Bihar (138 441), Szatmár (113 541), Kolozs (103 457) és Szilágy megye (50 659) következik. A fenti számsorok értékét azonban reálisan kell szemlélnünk. Maros megyei részeredmények szerint a megye összlakossága 531 381 fő. A románok száma 279 488 (52,60%), a magyaroké 200 989 (37,82%), a roma nemzetiségűeké 46 637 (8,7%). Hargitában 304 969 ember él. A már említett 258 615 fő magyar lakosság mellett 40 431 román és 5422 roma nemzetiségű lakosa van a megyének. Kovásznában a 73,6%-ot kitevő 151 787 magyar lakosság mellett 45 560 román, valamint 8238 roma nemzetiségű lakos él. A Székelyföld 90%-át alkotó három megyében a magyarság aránya magánszámításaim szerint 72,26%-os arányt ér el. A Katalóniában történelemmel és az Európában érvényesülő trendekkel összevetve tehát mindenképpen indokolt, védhető, kívánatos és igazolható a kulturális, politikai és területi-közigazgatási önkormányzatiságot is magában foglaló autonóm régió igénye.

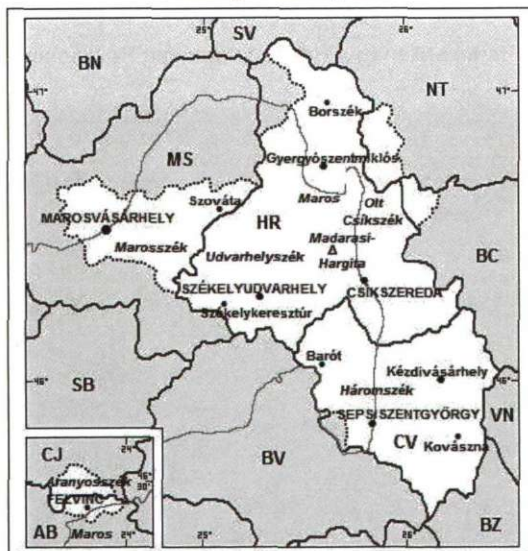
4. térkép. A magyar lakosság aránya Románia megyéiben – 2011.



Forrás: www.recensamantromania.ro

Az állandósuló magyar–székely autonómia törekvések jegyében 2009 szeptember 4-én Csíkszeredán az RMDSZ, majd egy nappal később a Székely Nemzeti Tanács szervezésében Székelyudvarhelyen önkormányzati nagygyűlést tartottak, ahol elfogadták Székelyföld Autonómia Statútumát.<sup>15</sup> Ekkor nyilvánították Székelyföld hivatalos jelképeinek az SZNT által használt zászlót és címet, illetve ekkor lett a Székelyföld hivatalos himnusza a Székely Himnusz. Itt mutatták be Székelyföld közigazgatásilag nyolc székre osztott térképét is.<sup>16</sup>

5. térkép. Székelyföld

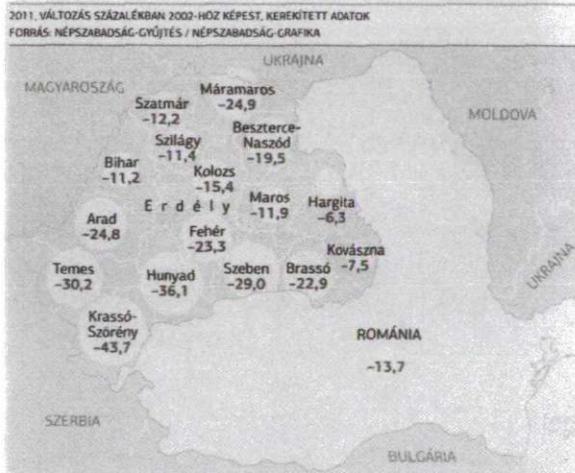


Forrás: <http://www.hu.wikipedia.org/wiki/Szekelyfold>

Székelyföldön és a Partium északi részén viszonylag kedvezőek magyar szempontból a 2011-es romániai népszámlálás adatai. Összehasonlítva a 2002-es census számaival, azt tapasztalhatjuk, hogy Hargita és Kovászna megyében a magyarok száma stabil, miközben a románok aránya – többek között az erőteljes külföldi kivándorlás eredményeképpen – jelentősen csökkent.

Népességarány szempontjából stabilnak tekinthető a helyzet Észak-Partiumban Bihar, Szatmár és Szilágy megyében. Ebben a térségben a magyarok aránya minimálisan, a románságé jelentősen csökkent. Közép- és Dél-Erdélyben viszont kedvezőtlenek, vagy nagyon kedvezőtlenek az adatok. Maros, Kolozs és Fehér megye többségében románok lakta városaiban, településein általában gyors az asszimiláció. E folyamatot a magyarság anyaországba, vagy külföldre irányuló kivándorlása is elősegíti. Ez a jelenség tapasztalható Kolozsváron is, annak ellenére, hogy a kincses város a magyar kultúra és oktatás egyik központjának, fellegetvárának számít. Tovább csökkent a város magyar lakosságának aránya az utóbbi tíz évben: a 2011-es népszámlálás adatai szerint Kolozsváron 16,04%-ra, azaz 49 426 főre zsugorodott a város magyar lakosságának száma. A legutóbbi, 2002-es népszámláláson ez a szám még 60 287 fő volt, ami az akkori lakosság 18,96 százalékát jelentette. Az erdélyi nagyváros összlakosságának száma 309 136-ra fogyatkozott a 2002-es 317–432-vel szemben – írta a Szabadság című kolozsvári napilap a honlapján. Abszolút számokban mérve Marosvásárhely után mégis Kolozsváron él a legtöbb magyar. Marosvásárhely lakosainak száma 127 849. Ebből a románok 66 441 főt (51,9%), a magyarok 57 632 főt (44,87%), a romák 3134 főt (2,54%) alkotnak. Csíkszereda 37 411 főt számlál. Ebből 82%, azaz 30 719 fő vallja magát magyarnak. A románok száma 6734 (17%), a romáké 232 fő. Sepsiszentgyörgy állandó lakossága 2011-ben 54 641 fő. Ebből 41 898 (76,7%) a magyar, 22,2%, azaz 12 142 fő a román lakosság száma és aránya. Székelyudvarhely lakossága 22 268 főt tesz ki. A magyarság e városban is túlnyomó többséget alkot. Miközben a felsorolt számok és etnikai arányok akár kedvezőnek is tekinthető adatait soroljuk, nem feledkezhetünk meg arról a már említett körülményről sem, hogy bár Románia lakossága 2,6 millió fővel, azaz 12,1%-kal csökkent, a magyarsággal kapcsolatban is hasonló tendencia érvényesül. A 193 807 fős fogyás 13,6%-os csökkenési arányt jelent. Ez – mint a mellékelt térkép is mutatja – összességében a székelyföldi és a magyar lakta megyékben igen súlyos demográfiai és kulturális-identitásbeli következményekkel jár.

### 6. térkép. A magyarság csökkenése Romániában



Forrás: Népszabadság, 2012. február 18.



*Jelentős létszámvesztéséget szenvedett el a magyarság Szlovákiában, a Vajdaságban, Pannon-Horvátországban, a Muravidéken és az Órvidéken.* Ezt bizonyítják a Kárpát-medence magyarok által is lakott országaiban 2011-ben tartott népszámlálások adatai.

A 2011. május 21-én zárult *szlovákiai népszámlálás* szerint az országnak 5 397 036 lakosa van. A magyarok létszáma a tíz évvel korábbi népszámlálás 520 528 (9,4%) adatával szemben 458 467 főre, 8,49%-ra csökkent. 382 493 ugyanakkor azok száma, akik esetében nem derült ki, milyen nemzetiségűek. Ez pedig a lakosság 7,08%-a.

*Szerbiában* 2011. október 1–15. között tartottak népszámlálást. Az ország lakossága 7 120 666 fő volt, 5%-al csökkent. A *Vajdaság* népessége kétmillió alá csúszott (1 916 889 fő). Az elmúlt tíz évben közel 100 ezerrel csökkent a tartományban a népességszám. A betelepülők nagy száma ellenére negatív a migrációs mérleg, mintegy 15 ezer fővel többen költöznek el, mint ahányan jönnek a Vajdaságba.

A Vajdaságban született gyermekek 12 százaléka, az elhunytaknak pedig 17 százaléka magyar nemzetiségű. Ez a tendencia előrevetíti a népességben belüli arány erőteljes csökkenését. 2002-ben Vajdaság népességének 14,3 százaléka volt magyar nemzetiségű, és ez az arány 2011-re 13 százalékra apadt. A magyar népesség száma és aránya a jövőben vélhetően továbbra is lineárisan fog csökkenni.

*A Horvátországban* 2011. április 1. és 28. között tartott népszámlálás eredményei szerint az országnak 4 290 612 lakosa volt, ezzel szemben az azt megelőző népszámlálás alkalmával az országban 4 millió 300 ezren éltek. A horvátországi magyarok létszáma nem csökkent számottevően. Az uralkodó demográfiai tendenciát követve azonban nem túl biztató következtetéseket vonhatunk le: Horvátországban a magukat magyarnak vallók száma Trianon idején 120 ezer, 1948-ban 51 ezer volt, 1953-ban 48 ezer, 1961-ben 42 ezer, 1971-ben 35 ezer, 1981-ben 25 ezer, 1991-ben 22-ezer, 2001-ben 16 585, 2011-ben szintén 16 000 fő volt. Szakemberek azt is elképzelhetőnek tartják, hogy 2060-ra az itt élő magyarság már nem lesz demográfiai tényező.

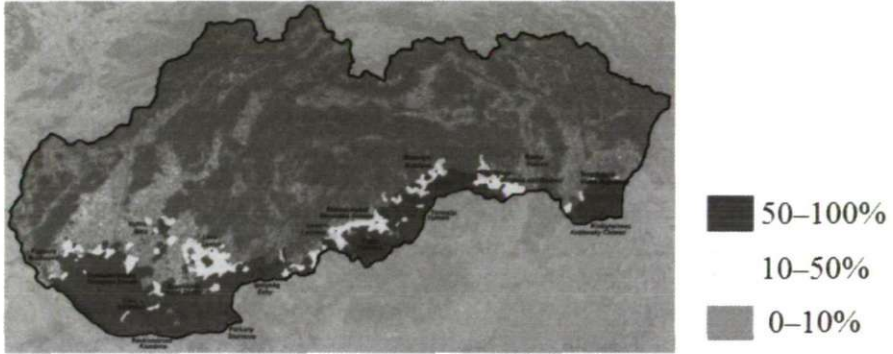
A 12 800 km<sup>2</sup> nagyságú ukránjai *Kárpátaljának* 1 254 160 lakosa van. A tizenhárom járársra osztott területen legutolsó adatok szerint 151 533 magyar él. A magyarság központjának a 25 000 lakosú Beregszász városa tekinthető. Itt működik a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. A város népességének több mint 50%-át alkotja a magyar nemzeti kisebbség.

7. térkép. Szlovákia kerületei



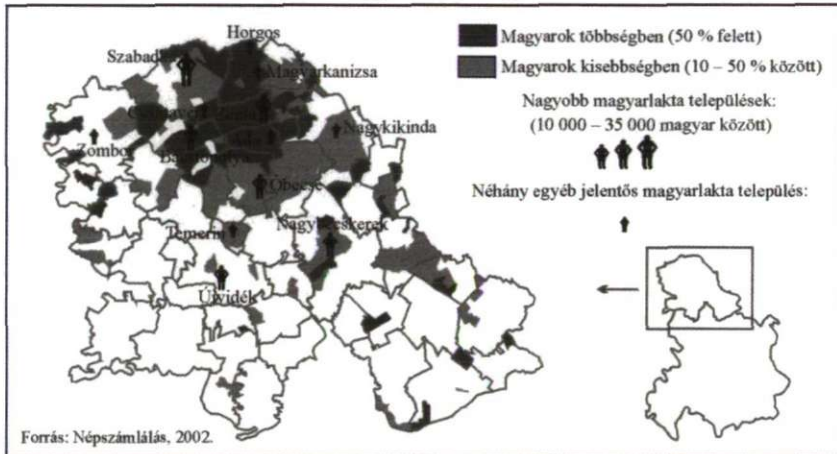
Forrás: <http://www.hu.wikipedia.org/wiki/Szlovakia>

**8. térkép. A magyar lakosság Szlovákiában**



*Forrás:* <http://www.hu.wikipedia.org/wiki/Szlovakia>

**9. térkép. A magyar lakosság Szerbiában**



*Forrás:* <http://www.erdely.ma/tarsmagyarsag.php?id=80368>

**1. ábra. A magyar lakosság aránya a Vajdaságban**



*Forrás:* <http://nemzetpolitika.gov.hu/data/files/84190142.pdf>

**10. térkép. Horvátország etnikai megoszlása (2001)**

*Forrás:* <http://www.hu.wikipedia.org/wiki/Horvátország>

**11. térkép. Ukrajna területi beosztása és Kárpátalja**

*Forrás:* <http://www.hu.wikipedia.org/wiki/Kárpátalja>

Összességében elmondható, hogy „*A világ 13–14 millió magyarja 90%-ának hazája a Kárpát-medence, a magyar állam évezredes, történelmi területe. Közel 3 milliónyi európai magyar él a Magyar Köztársaság határain túl, akik a kontinens olyan nemzeti kisebbségének számítanak, akiknek a létszáma meghaladja a Föld 86 országáét (pl. Mongóliáét, Lettországot, vagy akár Namíbiáét). A magukat magyar nemzetiségnek vallók közül 9,4 millió Magyarországon, 1,4 millió a romániai Erdély, 520 ezer Szlovákia, 290 ezer a szerbiai Vajdaság, 151 ezer az ukrajnai Kárpátalja és 15 ezer Horvátország pannon tájának lakója.*”<sup>17</sup> Nagyon fontos annak hangsúlyozása is, hogy az országhatárokon kívül lakó magyarság nemzetiségi szempontból a katalánokhoz hasonlóan területileg kompakt egységet képez.



Forrás: <http://www.hu.wikipedia.org/wiki/Karpatalja>

Ezért az országhatárokon kívül lakó magyarság a népességsökkenés ellenére a korábban vázolt feltételrendszer, valamint a szubszidiaritás általános társadalomszervező elve, továbbá a kisebbségek önrendelkezési jogának érvényesítése lehetőséget nyújt az etnikai alapú politikai önkormányzatiság területi megjelenítésére, az autonómiával rendelkező önkormányzati régió/legfelső középszint adott országban történő létrehozására. Ez a megoldás a nemzetközi jogi státusz quot megváltoztató és felforgató elemeket, vagy szándékokat nem tartalmaz. Nagy Katalónia állami önállóságának elnyerésével ellentétben ugyanis nincs szó Nagy Magyarország restaurálásáról. Elméletileg a kettős állampolgárság sem jelent más országok belügyeibe való beavatkozást. Ezt a Spanyol Királyság több latin-amerikai országgal, Románia pedig Moldáviával kapcsolatos kettős állampolgárságra vonatkozó szabályozása is bizonyítja. A katalánok és a Kárpát-medencei magyarság történelmi helyzete és pozíciói között mindazonáltal jelentős államszerveződésbeli különbségek is kimutathatók. Katalónia a „Katolikus Királyok” – Kasztíliai Izabella és Aragóniai Ferdinánd – 1492-es országegyesítése óta Spanyolország több-kevesebb önkormányzatisággal rendelkező tartománya, az egységes spanyol királyság része. Az 1359-ben létrejött Generalitat életre keltésére csupán az 1932-es önkormányzati Statútummal került sor és az új demokrácia intézményrendszere kiépítésének eredményeképpen fogadták el a második lépcsőben a 2006. júliusi Alapszabályt. A katalánok ugyanakkor a spanyol királyság lakosságának 20%-át teszik ki. A kárpát-medencei magyar államiság ezzel szemben több mint ezer éves múlttal rendelkezik, s a magyarság részaránya a történelmi Magyar Királyság területén 1910-ben 49,2%-ot ért el. Magyarország nem új önálló állam megteremtésére, hanem az országhatárok virtuálissá válása következtében az identitás alapú politikai, kulturális és területi-közigazgatási autonómiát is magában foglaló és békés nemzetegyesítésre törekszik.

Amint azt a katalán nemzetpolitika Kárpát-medence számára hasznosítható tapasztalatainak vázlatos áttekintése mutatja, a hasonlóságok mellett számos eltéréssel találkozunk. E körülmény arra hívja fel a figyelmet, hogy az autonómia különböző formáinak biztosítása a magyar nemzeti identitás megtartása/megőrzése szempontjából létkérdés. Másfelől arra figyelmeztet hogy a különböző típusú, szintű és alapú önkormányzatok a jövőben egyre fontosabb szerepet játszanak az államok életében és a nemzetközi viszonyok rendszerének alakításában.

## JEGYZETEK

1. Részletesen lásd: Ricard Zapata-Barrero (2004): *Multiculturalidad e inmigración*. Editorial Síntesis, Madrid.
2. José Linz (1992): *Politics in a Multilingual Society with Dominant World Language*. In: J. G.Savard and R.Vigeault (comps.): *Les états multilingues. Problemes et solution*. Presses de Université Laval, Québec., 423. o.
3. Lásd: Szilágyi István (2012): *Katalán tanulságok a Kárpát-medence számára*. Közép-Európai Közlemények. 2012. 1. sz. 75–86. o.
4. Részletesen lásd: Roberto Blanco Valdés (2005): *Nacionalidades históricas y regiones sin historia*. Alianza Editorial, Madrid.
5. Részletesen lásd: Szilágyi István (1996): *Demokratikus átmenet és konszolidáció Spanyolországban*. Napvilág Kiadó, Budapest. 78–83. és 133–145. o.
6. Az Önkormányzati Közösségek Alapszabályait lásd: Ignacio Torres Muro (1999): *Los Estatutos de Autonomía*. CEPC, BOE, Madrid.
7. Az 1992.február 28-i Autonómia Egyezmények, az 1998. július 16-án a katalán és galíciai nemzeti pártok által közzétett Barcelonai Nyilatkozat, az 1998. szeptember 12-én Baszkföldön aláírt Estellai (Lizarrai) Szerződés, valamint a tárgykörben elfogadott különböző alkotmánymódosítások és Alkotmánybíróági Határozatok .
8. Katalónia függetlenné válásáról 2009. december 13-án civil szervezetek kezdeményezésére több mint 160 városban és településen 700 000 állampolgár részvételével referendumot tartottak. A válaszra váró kérdés a következőképpen hangzott: „Egyetért-e Ön azzal, hogy Katalónia független, szociálisan elkötelezett, demokratikus és szuverén jogállam, az Európai Unió tagja legyen?” Bár a voksolás eredménye nem volt kötelező erejű, mivel az alkotmány szerint népszavazást csak a madridi kormányzat írhat ki, José Luis Rodríguez Zapatero miniszterelnök közölte, hogy nem ismeri el a referendumot. A népszavazás egyébként is érvénytelen volt, mivel a szavazásra jogosultak alig több mint 30%-a járult az urnákhoz és azt a Generalitat sem támogatta. A megjelentek 95%-a ugyanakkor Katalónia önállóságára szavazott. S már újabb szervezetek jelezték, hogy további népszavazásokat terveznek és kezdeményeznek az önkormányzati közösség nagyvárosaiban. – A katalán függetlenség megteremtésének programjával kampányolt a 2012. november 25-i önkormányzati közösségi választásokon Artur Mas, az uralkodó párti pozícióban lévő katalán kormánypárt, a Konvergencia és Unió (Convergencia i Unio- CiU) vezetője. A 2016-ra függetlenségi népszavazás kiírásának felvállalása és az előzetes várakozások ellenére a CiU nem szerezte meg a remélt abszolút többséget. A 135 tagú Generalitatban az előző, a 2010-es autonómia választásokhoz képest 12 képviselői helyet veszítve mindössze 50 mandátumot szerzett. Kivételes (abszolút) többség hiányában a 21 képviselői helyhez jutó radikálisan függetlenségpárti Katalán Köztársasági Baloldalra (Esquerra Republicana de Catalunya-ERC), valamint a 2010-ben még nem induló, 2012-ben azonban három mandátumot szerzett baloldali radikális Népi Egység Listájára (Candidatura d’Unitat Popular – CUP) támaszkodva vág(hat) neki a feszültségekkel terhes, történelmi feladatok megoldása előtt álló új törvényhozási ciklusnak. A CiU 2012. december 18-án az ERC-vel megegyezve 2016 helyett már 2014-re vállalta a függetlenségi népszavazás kiírását.
9. Lásd: <http://www.gencat.cat/generalitat/eng/estatut/preambul.htm> és/vagy: Ley Orgánica 6/2006. 19 de julio, Sobre la reforma del Estatuto de Autonomía de Cataluña. Boletín Oficial del Estado, 2006. núm. 172. 27270. o.
10. A spanyol Alkotmánybíróság 2010. június 28-i Határozata több szempontból is alkotmányellenesnek minősítette Katalónia új Autonómia Statútumát. Az ezzel kapcsolatos politikai és jogi vita még nem zárult le. Az Alkotmánybíróági határozatot lásd: Pleno. Sentencia 31/2010, de 28 de junio de 2010. BOE núm. 172, de 16 de julio de 2010.
11. A generális államreform és a nyelvi komponens témakörében kibontakozó alkotmányjogi és politikatudományi vita jól nyomon követhető Alberto López Basaguren: *Las lenguas oficiales entre Constitución y Comunidades Autónomas: ¿desarrollo o transformación del modelo constitucional?* Revista Española de Derecho Constitucional, núm. 79, enero-abril de 2007. 87–112. o. tanulmányában, továbbá a Spanyol Királyság Államtanácsa által az alkotmányreformról közzétett 932 ol-

- dalas Jelentésben (El Informe del Consejo de Estado sobre la reforma constitucional. Texto del informe y debates académicos. Consejo de Estado-CEPC, Madrid, 2006. pp. 932), valamint a spanyol Alkotmánybíróság 2010. június 28-i már említett Határozatában. (Pleno. Sentencia 31/2010, de 28 de junio de 2010. BOE núm. 172, de 16 de julio de 2010.)
12. A Spanyol Királyság katalán nyelvű autonóm tartományai közé tartozik: a Baleari-szigetek. A Valenciai Önkormányzati Közösségben beszélt valenciano nyelv is a katalán egyik dialektusának tekinthető. Andorrában szintén a katalán a hivatalos nyelv és Franciaország Katalóniával határos területein sem csupán baszkul, hanem katalánul is értenek. Hivatalos adatok szerint az Európai Unió kilencedik legnagyobb nyelve a katalán. A katalán nyelvterület 68 000 km<sup>2</sup>-t tesz ki, 13 530 000 fős népességet számlál. Ezen belül Katalónia Önkormányzati Közösségének joghatósága 32 000 km<sup>2</sup>-re és 7 500 000 lakosra terjed ki.
  13. Spanyol hivatalos források szerint az egy főre jutó GDP és a gazdasági fejlettség tekintetében Katalónia Baszkföld, Madrid és Navarra önkormányzati közösségek után a negyedik helyet foglalja el az országos rangsorban. Tudományos elemzések ugyanakkor a katalán „boom” végéről írnak. Xavier Casals. A katalán oázis (1975–2010) című könyve alcímében már a délibáb, vagy realitás kérdést állítja vizsgálódásai előterébe. (Xavier Casals: El oasis catalán. 1975–2010. ¿espejismo o realidad? Edhasa, Barcelona, 2010).
  14. Magyarország térképeken. (Szerkesztette: Kocsis Károly és Schweitzer Ferenc). Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, 2011. 100. o.
  15. Lásd: [http://www.sznt.ro/fr/index.php?option=com\\_content&view=article&id=15%3Aaszekelyfoeld-autonomia-statutum&catid=10%3Astatutum&Itemid=14&lang=fr](http://www.sznt.ro/fr/index.php?option=com_content&view=article&id=15%3Aaszekelyfoeld-autonomia-statutum&catid=10%3Astatutum&Itemid=14&lang=fr).
  16. Ezek: Maros, Udvarhely, Seps, Orbai, Bardoc-Miklósvár, Csík, Gyergyó, Kézdi. Ezen a területen zajlott a véleménynyilvánító népszavazás is 2006. október 7-én.
  17. Magyarország térképeken. (Szerkesztette: Kocsis Károly és Schweitzer Ferenc). Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, 2011. 101. o.

## FELHASZNÁLT IRODALOM

- Eliseo Aja (2003): El Estado autonómico. Federalismo y hechos diferenciales. Alianza Editorial, Madrid.
- A kultúra, a tudomány és a nemzet helyzete a Kárpát-medencében. Magyarságtudományi Kutató-sok. I. (Szerkesztette: Garaczi Imre és Szilágyi István). Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány, Veszprém. 2010.
- Andlerle Ádám (1985): Megosztott Hispánia. Kossuth Kiadó, Budapest.
- Albert Bacells (1991): El nacionalismo catalan. Historia. Madrid.
- Alberto López Basaguren (2007): Las lenguas oficiales entre Constitución y Comunidades Autónomas: ¿desarrollo o transformación del modelo constitucional? Revista Española de Derecho Constitucional, 2007. núm. 79, enero-abril. 87–112. o.
- Roberto Blanco Valdés (2005): Nacionalidades históricas y regiones sin historia. Alianza Editorial, Madrid.
- Andrés de Blas Guerrero–Pedro Carlos González Cuevas (2006): El concepto de nación en la España del siglo XX. Claves, 2006. No. 163. 8–17. o.
- Xavier Casals (2010): El oasis catalán (1975–2010). ¿Espejismo o realidad? Edhasa, Barcelona.
- El Informe del Consejo de Estado sobre la reforma constitucional. Texto del informe y debates académicos. Consejo de Estado-CEPC, Madrid, 2006. pp. 932.
- Jorge de Esteban (2000): Las Constituciones de España. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales (CEPC), Boletín Oficial del Estado (BOE). Textos y Documentos Madrid.
- Folyamatok és léthelyzetek – kisebbségek Romániában. Szerkesztette: Jakab Albert Zsolt–Peti Lehel (2009): Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kritérion. Kolozsvár.
- Horváth Zoltán–Ódor Bálint (2008): Az Európai Unió szerződéses reformja. Hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest.
- Ley Orgánica 6/2006. 19 de julio, Sobre la reforma del Estatuto de Autonomía de Cataluña. Boletín Oficial del Estado, 2006. núm. 172. 27269–27310. o.

- Juan José Linz (1992): *Politics in a Multilingual Society with Dominant World Language*. In: J. G.Savard and R.Vigeault (comps.): *Les etats multilingues.Problemes et solution*. Presses de Université Laval, Québec.
- Magyarország térképekben. (Szerkesztette: Kocsis Károly és Schweitzer Ferenc). Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest. 2011.
- Ramón Máiz (2005): *Nación de naciones y federalismo*. Claves, 2005. No. 155. 18–26. o.
- Minority Politics within the Europe of Regions*. Edited by István Horváth, Márton Tonk. Scientia Publishing House, The Romanian Institute for Research on National Minorities. Cluj-Napoca, 2011.
- Nemzetállamok, globalizáció és kétnyelvűség*. Szerkesztette: Horváth István–Tóador Erika Mária. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kritérion. Kolozsvár, 2009.
- Romániai Magyar Évkönyv 2007–2008*. Fundatia DIASPORA-Editura Marineasa. Temesvár, 2008.
- Pleno. Sentencia 31/2010, de 28 de junio de 2010. BOE núm. 172, de 16 de julio de 2010.
- Szilágyi István (1996): *Demokratikus átmenet és konszolidáció Spanyolországban*. Napvilág Kiadó, Budapest.
- Szilágyi István (2010): *Nemzeti identitás, nemzetfelfogás és kulturális diplomácia a huszonegyedik században*. Magyar Tudomány. 2010. 2. sz. 198–208. o.
- Tomás de la Quadra-Salcedo (2006): *Después del referéndum de Cataluña*. Claves. 2006. No. 164. 4–13. o.
- Julián-Joan Santamaría Marcet (2006): *18-J: El referéndum del nuevo Estatuto de Cataluña*. Claves, 2006. No. 165. 26–34. o.
- Ignacio Torres Muro (1999): *Los estatutos de Autonomía*. CEPC, BOE. Madrid.
- Ricard Zapata-Barrero (2004): *Multiculturalidad e migración*. Editorial Síntesis, Madrid.
- [http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Information/Normas/const\\_espa\\_texto\\_ingles\\_0.pdf](http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Information/Normas/const_espa_texto_ingles_0.pdf)
- <http://www.gencat.cat/generalitat/eng/estatut/preambul.htm>
- [http://www.gencat.cat/generalitat/eng/estatut/titol\\_preliminar.htm#a6](http://www.gencat.cat/generalitat/eng/estatut/titol_preliminar.htm#a6)
- [http://www.gencat.cat/generalitat/eng/estatut/titol\\_hm.#a32](http://www.gencat.cat/generalitat/eng/estatut/titol_hm.#a32)
- [http://www.sznt.ro/fr/index.php?option=com\\_content&view=article&id=15%3Aszekelyfoeld-autonomia-statutum&catid=10%3Astatutum&Itemid=14&lang=fr](http://www.sznt.ro/fr/index.php?option=com_content&view=article&id=15%3Aszekelyfoeld-autonomia-statutum&catid=10%3Astatutum&Itemid=14&lang=fr)
- <http://www.sznt.hu>
- <http://www.szekelyfold.info.ro>